

ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС

освітою і шкільне врядування. – Львів: Літопис. – 2002. – 168 с.

4. “Draft Common Guidelines on EDC” adopted at the 20th Session of the Standing Conference of the ministers of Education of the Council of Europe, Cracow, Poland, October (2000).

5. Recommendation Rec. (2002) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe

to member states on education for democratic citizenship.

6. Tool for Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools. Authors: C.Birzea, M.Checchini, C.Harrison, J.Krek, V.Spajic-Vrkas. – UNESCO, Council of Europe, Center for Education Policy Studies, 2005.

7. www.mon.gov.ua/laws

8. www.mon.gov.ua/laws/KMU_964.doc

Стаття надійшла до редакції 13.05.2009

УДК 378.035.09

Оксана Абрамчук, кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри мовознавства

Вінницького національного технічного університету

Ольга Федун, викладач кафедри гуманітарних наук

Вінницького економічного університету

ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС

У статті розглянуті форми і методи позааудиторної виховної роботи зі студентською молоддю.

Ключові слова: виховання, бесіда, дискусії, “круглі столи”, еколого-краєзнавча діяльність.

Постановка проблеми. Виховання – явище соціальне, без нього неможливо уявити поступ суспільства; це – елемент уселюдської культури. Його важливим чинником є середовище, до якого входить сукупність соціально-цінних для людини обставин. Виховувати – означає створювати системи таких взаємин між людьми, що стимулюють певне ставлення особистості до себе й інших людей, до суспільства, навчання і праці. Виховання, так само, як розвиток і навчання, – безперервний процес. Психологічна сутність його полягає в переводі особистості з одного стану в інший, інтеріоризації зовнішнього у ставленні до неї досвіду, знань, цінностей, норм, правил у внутрішній психічний план, в її переконання, установки, поведінку. Наслідки виховання, а саме поведінка особистості, залежать від того, наскільки системно в процесі виховання були поєднані емоційно-чуттєва та волевовольова сфери людської психіки, поведінка особистості.

В основі виховного процесу лежить система стосунків, які завжди мають суб’єктно-суб’єктний характер. “Виховання реалізується у процесі соціальних взаємодій як між вихователями та вихованцями, так і між самими вихованцями,

що передбачає певні комунікативні стосунки” [1, 75]. Наявність їх – результат поведінки вихователя та вихованця у певній педагогічній ситуації. Деякі вчені розглядають процес виховання як послідовне вирішення основних педагогічних ситуацій [2; 3; 5; 9].

Свою позицію стосовно розуміння змісту та мети виховання висловив відомий український педагог-гуманіст В. Сухомлинський, який писав, що: “Виховання всебічно розвинутої особистості – вміння розібратись у найскладніших, і на перший погляд, нібито непомітних залежностях. Бути мудрим вихователем означає насамперед розуміти причинно-наслідкові зв’язки, які ми щодня бачимо, робимо, очікуємо” [4, 73].

На сьогоднішній день пріоритетом державної політики у розвитку вищої освіти в Україні є заміна авторитарно-дисциплінарної моделі навчання і виховання на особистісно орієнтовану, що передбачено Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті. Її сутнісними ознаками є навчання і виховання особистості з максимальною індивідуалізацією, створення сприятливих умов для саморозвитку і самонавчання особистості, осмислене визначення можливостей і життєвих цілей, наближення вищої

освіти до нагальних індивідуальних та суспільних потреб. Тому набуває першорядного значення виховання студентської молоді як у процесі фахової підготовки, так й у позааудиторний час.

Виклад основного матеріалу. У контексті вище зазначеного обґрунтуємо ефективні форми позааудиторної виховної роботи зі студентами, які запроваджені та стали традиційними у Вінницьких вищих навчальних закладах.

Відомо, що позааудиторні виховні заходи сприяють поглибленню знань студентів з історії та культури народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Важливе місце у вихованні займає залучення студентів університету до масових заходів національно-патріотичного змісту. Важливість значення цих масових заходів у тому, що вони охоплюють переважну більшість студентів, мають емоційний взаємовплив. Найбільш поширені масові заходи з тематики національно-патріотичного виховання студентів – це відзначення державних, релігійних та традиційних свят, знаменних подій у житті університету та факультету, проведення читачьких конференцій, тематичних зустрічей з видатними людьми, вечорів запитань і відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, конкурсів, олімпіад, етнофестивалів, виставок тощо.

Такі заходи сприяють утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій, що засвідчує участь студентів в організації загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та ін. Найбільш масовими є загально-університетські вечори, присвячені Дню університету, Дню факультету, Дню студента, Дню науки та ін. Важливо, що такі заходи проходять в атмосфері особистої причетності до обговорюваних проблем. У них студенти виступають активними організаторами та учасниками: запрошують гостей, готують виставкові експозиції, демонструють авторські відеофільми про свій навчальний заклад, факультет, кафедри. Мета такої роботи - довести, що їх університет найкращий, викликати повагу й гордість за свій навчальний заклад.

До Дня рідної мови проводяться тижні, у межах яких відбуваються вікторини на краще знання української мови та літератури, життєвого і творчого шляху видатних українських письменників і поетів. Питання вікторини допомагають студентам продемонструвати знання рідної мови й рівень володіння культурою

мовлення у різних сферах: навчальній, науковій, діловій, міжособистісній.

Ефективною формою виховання є тематичні читачькі конференції. Шляхом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури студентській молоді прищеплюється інтерес до знань, української книги, формуються літературно-естетичні смаки. Такі конференції проводяться на матеріалі творчості одного чи кількох авторів, творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної або наукової проблеми. Форма проведення для студентів першого курсу наближається до бесіди, під час якої студенти висловлюють своє ставлення до літературних творів, читають напам'ять уривки, інсценують, переглядають фільми. Старшокурсники виступають з доповідями, повідомленнями, в яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора. Нами зауважено, що найбільшу зацікавленість студенти виявляють до творчих особистостей: Г. Сковороди та його філософії серця; І. Котляревського та його ролі у становленні української літературної мови; М. Гоголя, який, пишучи свої твори російською, завжди вважав себе українцем і патріотом рідної землі та ін. Шанобливе ставлення до письменників-земляків виявляється у ретельному пошуку архівних матеріалів, фотодокументів, рукописів у фондах бібліотек.

Для допитливих і небайдужих до різних видів і жанрів мистецтва проводяться літературні, мовні, краєзнавчі, культурологічні вікторини. Студенти беруть у них активну участь: готують сценарії та наочність збирають інформаційні матеріали, підбирають призи тощо.

Вечори запитань і відповідей спрямовані на діалог між фахівцями та студентами, які бажають зрозуміти, знати відповіді на хвилюючі їх проблеми. При підготовці таких заходів запрошують фахівців з різних галузей діяльності. Так, зустрічі з лікарями, соціологами, політологами, мистецтвознавцями допомагають студентам розібратися у проблемах, пов'язаних із здоров'ям (наприклад, "Як подолати залежність від шкідливих звичок – куріння, пияцтва, наркоманії"). Провідні фахівці ознайомлюють студентів із новітніми інформаційними та медіатехнологіями, зі світовими досягненнями у цих сучасних галузях комунікації, вітчизняними науковими дослідженнями, останніми розробками наукових лабораторій вищих навчальних закладів.

У формі літературно-музичних композицій доречно проводити не тільки заходи на літературні теми ("Поезія Л. Українки", "Наш земляк М. Коцюбинський", "Музика садиби

М. Пирогова”). Оригінальною є така форма для проведення заходів з популяризації імен відомих українських науковців. Для характеристики епохи, в якій жив і працював учений використовують соціокультурний план: вплив літератури, мистецтва на духовність, естетичні смаки, політичні переконання. Наприклад, до такого заходу на тему “Син неба І. Сікорський” вкрай важливо використати відеозаписи з зображенням літальних апаратів, від найдавніших до сучасних, відповідний музичний супровід, тогочасну поезію тощо.

Відвідування театральних вистав (“Наталка-Полтавка”, “Запорожець за Дунаєм”, “Мазепа”, “Поминальна молитва”, “Маруся Чурай”, “Потрібен брехун” та ін.) та концертів в обласній філармонії (“Український романс”, музика М. Скорика, український джаз та фолк, камерний хор “Дзвін” та ін.) не лише знайомлять студентів з різними жанрами театального та музичного мистецтва, а й формують естетичні смаки, викликають позитивні емоції та патріотичні почуття.

Показниками ефективності масових форм позааудиторної роботи у вихованні студентської молоді є кількісне охоплення, активність учасників, емоційний вплив.

Серед групових форм виховної роботи зі студентської молоддю найбільш популярними є бесіди, зустрічі, диспути, “круглі столи”, вечори запитань і відповідей, літературно-музичні композиції, гуртки за інтересами, студії естетичного розвитку, обговорення радіо- і телепередач, новинок преси, акції милосердя, соціокультурна пошукова діяльність, заочні подорожі, етнографічні експедиції, екскурсії і походи історико-культурними місцями рідного краю тощо.

Бесіда – найбільш поширений діалогічний метод. Її проводять з одним студентом (індивідуальна бесіда), кількома (групова) або з цілою групою (колективна) на виховних годинах, зустрічах з кураторами. Результативність їх залежить від умінь педагога емоційно подати інформацію, передати власні почуття, зацікавити, переконати, спонукати до роздумів та дій. Темі для бесід підказує саме життя: про національних героїв та дисидентів, які боролися за національну ідею – незалежну і суверенну Україну, та життя яких є зразком служіння Вітчизні; про народні звичаї і традиції, про соціокультурні пріоритети сучасної молоді та ін.

Цікавою й змістовною може стати бесіда про походження та історико-культурну і патріотичну місію української національної символіки [6].

Студентів заздалегідь ознайомлюють з основними питаннями, що виносяться на виховний захід, з метою глибокого усвідомлення ними першоджерел національної символіки. Бесіду найкраще проводити за таким планом: 1. Витоки української національної символіки. 2. Найдавніші знаки-символи трипільської культури та їх семантичний зміст. 3. Традиційність української національної символіки. 4. Національна символіка незалежної України. У процесі бесіди необхідно розкрити основні символи прадавніх українців (геометричні, рослинні, зооморфні та антропоморфні символи, морально-духовний зміст блакитного і жовтого кольорів тощо). Основна мета такої бесіди – розкрити духовний потенціал української національної символіки, що сприятиме не лише розумінню світогляду предків, а й формуванню у студентів патріотичних почуттів і національної самосвідомості.

Доцільне проведення евристичної бесіди “Космічні, астрономічні уявлення, знання і народний календар українців”, під час якої студенти збагачуються новими знаннями про духовно-культурний світ предків. Знання праукраїнців про космос, Всесвіт, реформа календаря мудрецем-скіфом Діонісієм Малим, система літочислення наших предків, місячний і сонячний календарі, український космізм засвідчують величезний науково-філософський і соціокультурний потенціал українців, заохочують студентів до активної творчо-пошукової діяльності.

Збагачення знань студентів здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле українського народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної держави, про його мужність у боротьбі з іноземними загарбниками. Для надання виховній роботі емоційного характеру бажано використовувати яскраво насичений, фактологічний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних і політичних діячів, письменників, героїв національно-визвольних змагань. Зустрічі з такими героями (ветеранами воєн, праці, ученими-істориками, письменниками, поетами, художниками, громадськими і політичними діячами) мають неабиякий вплив на патріотичні почуття студентів. Особливо, коли видатні люди є земляками студентів або ж співробітниками вищого навчального закладу. У ході зустрічей відбувається оцінювання історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, доброчинності, а також з позицій забезпечення взаємозв’язку між

поколіннями. У студентів необхідно акцентувати увагу на питаннях про вагомий внесок нашої країни у світовий розвиток науки, культури, різних галузей сучасного виробництва. Під час таких зустрічей студенти знайомляться зі своїми сучасниками, які стали взірцями патріотичного служіння Вітчизні. Патріотичні звичаї таких видатних особистостей дають можливість студентам реально пережити почуття причетності до своєї здобутків своєї Батьківщини.

Зустрічі з творчими людьми рідного краю: поетами, письменниками, художниками, музикантами, майстрами декоративно-ужиткового мистецтва – завжди спонукають студентів до особистої творчості. Свідченням такої взаємодії стають студентські творчі виставки, альманахи поезій та літературних есе, створення музичних, танцювальних і театральних колективів у вищих навчальних закладах.

Важливу роль у позааудиторній виховній роботі відіграють дискусії – як спонтанні, викликані суспільними подіями, повідомленнями ЗМІ, так і спеціально організовані, до яких слід ретельно підготуватися: визначити тему, відібрати питання для колективного обговорення, щоб студенти опрацювали відповідні літературні джерела, продумали свої виступи і повідомлення. Лише за такої підготовки, дискусії матимуть бажані результати.

Під час дискусій формується культура мислення й культура мовлення, логіка студентів, виявляються їхні інтелектуальні здібності, відбуваються зміни поглядів на суспільно-політичні і соціокультурні явища, переоцінка цінностей, а разом з тим вони замислюються над власною життєвою та громадянською позицією.

Образотворче мистецтво займає особливе місце у виховному процесі, що зумовлено специфікою його образів та впливом на почуття молодої людини. Візуально сприйняті статичні твори живопису, графіки, скульптури, найбільш чітко фіксуються у пам'яті студентів, сприяють формуванню в них почуття прекрасного, адекватного ставлення до дійсності, розвивають художньо-естетичні смаки [7; 8].

“Круглі столи” зазвичай об'єднують студентську молодь, яка не обмежується власними поглядами у пошуках істини. Організація “круглих столів” передбачає попереднє визначення теми для обговорення та кола проблемних питань. Тоді учасники демонструють свій інтелектуальний рівень, знання теми й перспективи її розвитку. Обговорювані теми на зразок: “Моральність наукових відкриттів”, “Культура особистості та культура мовлення”,

“Духовно-культурний потенціал нації” розглядаються у різних аспектах: уселюдські й національні духовні цінності, гуманістичний потенціал язичницької віри, морально-духовний зміст народного календаря, християнська віра, моральні цінності сучасної молоді та ін.

Наприклад, студенти – учасники клубу “Еліта” Вінницького національного технічного університету – традиційно беруть участь в організації та проведенні “круглих столів” на таку тематику: “Козацькому роду нема переводу”, “Державні і народні символи України”, “Про що говорять наші імена?”, “Минуле і сучасне в топонімічних назвах вінницьких вулиць”, “Чому важливо знати історико-героїчне минуле свого народу?” та ін.

Творчий потенціал студентів найяскравіше реалізовується в гуртках за інтересами, провідними завданнями яких є: виховання фізично й морально здорової людини; засвоєння духовних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм поведінки; формування естетичних смаків; створення атмосфери емоційної захищеності, любові і взаємоповаги; збереження родинних традицій та реліквій, вивчення родоводу, звичаїв, обрядів свого народу і народів, що населяють Україну; удосконалення української мови та шанування культурно-історичної спадщини; вивчення національної літератури та мистецтва тощо.

Психологами доведено, що природні здібності розкриваються у творчій праці, набуті навички вдосконалюються у процесі діяльності. Тому важливо розкрити творчий потенціал студентів, залучаючи їх до роботи у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва, у студії вокалу, народного та сучасного танцю, спортивні секції, фольклорно-етнографічні колективи, театральні, поетичні клуби, спілки журналістів та фоторепортерів. Результативність таких форм поза аудиторної роботи – це звітні концерти й виставки, перемоги на універсіадах, статті та репортажі в університетському часопису, авторські програми на місцевому телебаченні тощо.

Систематичними для студентів мають стати мандрівки духовно-культурними місцями України, наприклад, за маршрутами: історико-архітектурні пам'ятки м. Києва (XI – XX ст.), зокрема, у заповідники “Софія Київська” та “Києво-Печерська Лавра”, що занесені до Списку Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО; Почаївська Лавра (XVI – XIX ст.); ландшафтним парком “Софіївка” (XVIII – XIX ст.) у м. Умань; історико-архітектурні пам'ятки багатьох національних культур (XII – XX ст.) у м. Кам'янець-

Подільський; історико-культурні пам'ятки у м. Вінниці (XVIII – XX ст.).

Еколого-краєзнавча діяльність (подорожі, екологічні табори, етнографічні товариства) дозволяє студентам виявляти й миттєво реагувати на випадки варварського ставлення до рідної природи, проводити роботи з очищення і благоустрою джерел, потічків, маленьких річок, створенню полезахисних смуг, парків та алей, організовувати протести, екологозахисні заходи, спрямовані на припинення хімічного забруднення сільськогосподарських угідь, знищення зелених насаджень та ін. Однак, головними у цій роботі є заходи з озеленення приуніверситетських територій, створення куточків природи біля гуртожитків, що сприяє формуванню шанобливого ставлення до рідної природи у цілому.

Висновки. Позааудиторні форми виховання студентської молоді є важливими з погляду формування громадянської позиції та патріотичних почуттів, водночас, вони є доступними, бо не вимагають особливих умов щодо їх організації і проведення, а також достатньо ефективними за умови кваліфікованого педагогічного керівництва з боку викладачів університету. Основними вимогами до таких заходів є: 1) створення студентських колективів, об'єднаних спільною метою (мистецькі студії, гуртки за інтересами тощо) і соціально значущою спільною діяльністю (екологічні товариства, літературні спілки, громадсько-політичні об'єднання тощо), що дозволяє впливати на формування почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності; 2) коректне педагогічне управління творчими студентськими колективами, яке здійснюється з урахуванням

виховної мети у поєднанні з особистими інтересами студентів, їхньою професійною та громадянською орієнтацією.

1. Бабанський Ю.К. *Избранные педагогические труды* / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 560 с.

2. Фіцула М.М. *Педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти]* / М.М. Фіцула. – Тернопіль, 1997. – 342 с.

3. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання: [навч.-метод. посібник]* / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

4. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям* / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1977. – (Вибрані твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський; Т. 3. – С. 7 – 279).

5. Вишневецький О.І. *Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси* / О.І. Вишневецький. – Л.: Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти та Львів. обл. пед. тов-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.

6. Воропай О. *Звичай нашого народу: Етнографічний нарис* / О. Воропай. – К.: Оберіг, 1993. – 590 с.: іл.

7. Концепція сучасного українського виховання / [розроб. О.І. Вишневецький] // Основа. – 1996. – 10 серпня. – С. 4 – 5.

8. Кузь В.Г. *Основи національного виховання: Концептуальні положення* / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук; [за ред. В.Г. Кузя]. – К.: Інф. вид. центр "Київ", 1993. – Ч. I. – 152 с.

9. Мартинюк І.В. *Національне виховання. Теорія і методологія: [метод. посіб.]* / І.В. Мартинюк. – К.: ІСДО, 1996. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d a b

Джерела мудрості

"Завдання розумних – передбачити біду, поки вона не прийшла, завдання сміливих – дати раду біді, якщо вона прийшла".

*Піттак із Мітілени
давньогрецький мудрець*

"Розум людський має три ключі, які все відкривають: знання, думка, уява".

"Стиль, як кристаль, від його чистоти залежить блиск".

"Як би ми не вивчали світ, він завжди збереже свою світлу і темну сторони".

*Тюго Віктор Марі
французький письменник*

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d a b